

Avsändare	Text	Sid	Beaktas , hur?	Kommentar
Fältarna	<p>Allmänna synpunkter Vi från Fältarna är tacksamma för att bli hörda inom detta viktiga ämne. Vi tycker att det är viktigt att ett normkritiskt förhållningssätt, främja jämställdhet, jämlikhet och gemenskap samt lyfta värdet av mångfald lyfts upp som ett övergripande syfte för Hälsokunskap som ämne (S 4). Men ser gärna att det även läggs till ur ett genusperspektiv.</p> <p>Vi önskar att hälsokunskapen ska ha fokus på sexualitet, medvetna val, frivillighet, ömsesidighet, samtycke och relationer. Vi önskar även att det lyfts upp hedersföreställningar och problematisera det utan att för den skull skapa stigma (hedersrelaterat våld och förtryck, vi önskar mer fortbildning för lärare inom detta område). Lyfta upp destruktiva könsstereotypiska normer, förstå egna och andras rättigheter. Viktigt att barnen får likvärdig utbildning oberoende lärare som är eldsjälar.</p>		Beaktas	En formulering om genusperspektiv läggs till i syfte
	Vi önskar att hälsokunskapen ska ha fokus på sexualitet, medvetna val, frivillighet, ömsesidighet, samtycke och relationer. Vi önskar även att det lyfts upp hedersföreställningar och problematisera det utan att för den skull skapa stigma (hedersrelaterat våld och förtryck, vi önskar mer fortbildning för lärare inom detta område). Lyfta upp destruktiva könsstereotypiska normer, förstå egna och andras rättigheter. Viktigt att barnen får likvärdig utbildning oberoende lärare som är eldsjälar.		Beaktas	Samtycke läggs till
	Mentala färdigheter som begrepp får gärna ändras till psykisk hälsa.	5	Noteras	
	Tilllägg under uppväxt och utveckling: -Samtycke (istället för personlig integritet) och jämställdhet -Känslor och relationer -Vänskap och tillit	5	Beaktas delvis	
	Utifrån kriterierna vi läser på sidan 7 kring HBTQIA+ skulle vi önska att det inte skulle göras med vitsord, utan att precis som med första hjälpen se det som en vardagskompetens som våra barn i tidig ålder ska ha med sig. Synliggöra normer som kan leda till ojämlikhet, trakasserier och våld. Förståelse kring kropp, könsuttryck, könsidentitet, juridiskt kön. Kriterier för vitsord 5: Eleven deltar i diskussioner kring jämlikhet och respekt för olikheter (formulering) Kriterier för vitsord 8 : Eleven kan ge exempel på normer och värderingar kopplat till htbqia(problematisk formulering, ska inte vara värdefråga?!)	7	Beaktas inte	

	<p>Tillägg under uppväxt och utveckling: -Uttalat porrkritiska diskussioner -Samtycke (Ta bort personlig integritet) -Våld bland unga -Maktstrukturer kopplade till kön, föreställningar om heder. -Ta bort förälskelse, känslor och förhållande och ändra till känslor och relationer</p>	9	Beaktas delvis	
	<p>Under fysiskt, psykiskt och socialt välmående Utifrån kriterierna för Främja elevens förmåga att agera ändamålsenligt i situationer som anknyter till hälsa, säkerhet och sjukvård på sidan 12. Eleven kan bedöma och motivera olika tillvägagångssätt för egenvård och för att söka hjälp i olika situationer.</p> <p>Önskas formuleras precis som kunskapen i nödsäkerhet och första hjälp tillräkna detta som vardagskompetens och något som varje elev har rätt att få samma förståelse för. För att det bör vara en självklarhet att vi gett barnen och de unga all info och möjlighet till att kunna söka hjälp. Alla bör kunna söka hjälp. Även lägga till civilkurage och mod.</p>	12	Beaktas inte	För godkänt i målet krävs att eleven känner till hur man söker hjälp
	<p>Utifrån kriterierna vi läser på sidan 12 kring HBTQIA+ skulle vi önska att det inte skulle göras med vitsord, utan att precis som med första hjälpen se det som en vardagskompetens som våra barn i tidig ålder ska ha med sig. Synliggöra normer som kan leda till ojämlikhet, trakasserier och våld. Förståelse kring kropp, könsuttryck, könsidentitet, juridiskt kön.</p>	12	Beaktas inte	
	<p>Kriterier för vitsord 8: eleven kan reflektera kring personlig integritet och rätt att säga nej <i>Väldigt viktigt att formulera om detta, byt fokus till att lyssna in ett ja istället. Fokus ska inte vara på att säga nej. Det är viktigt att lära ut att samtycke och ömsesidighet handlar om inställningen att vara uppmärksam och inkännande som regel, och inte "köra på tills man får ett nej", eller att något inte känns ok. Man kan helt enkelt säga att allt utom ett ja, är ett nej(https://mfj.se/lar-dig-mer/manlighetsnormer/samtycke)</i></p>	13	Beaktas delvis	
	<p>Kriterier för vitsord 10 vid slutet av åk 9: Eleven kan reflektera kring samtycke, ömsesidighet samt samhällsfrågor kopplade till sex, Behöver formuleras till sexualitet och relationer istället för sex.</p>	13	Beaktas	Ändras enligt förslag

	Denna del önskar vi även skulle vara godkänd/icke godkänd, precis som kunskapen i nödsäkerhet och första hjälp tillräkna detta som vardagskompetens och något som varje elev har rätt att få samma förståelse för. Det här är våldsförebyggande arbete i högsta grad och otroligt viktigt.		Noteras	
Rädda Barnen	Rädda Barnen välkomnar skrivningar under läroämnets övergripande syfte och att "Undervisningen ska ha ett normkritiskt förhållningssätt och bidra till att främja jämlikhet, jämställdhet och gemenskap samt lyfta värdet av mångfald." Vi rekommenderar med tanke på punkterna under kompletterande kommentarer (nedan) att det tydliggörs att: "Undervisningen ska vara inkluderande och utgå från det som är relevant för elever i dagens värld. Undervisningen ska ta i beaktande olika barn och barngrupper, deras trygghet i klassrummet samt deras olika behov för kunskap som stödjer hälsa, välbefinnande och trygghet." Lärare i hälsokunskap ska ha möjligheten att kontinuerligt uppdatera sina kunskaper och har skyldigheten att t.ex. använda korrekta och icke-kränkande språk och begrepp.		Noteras	Trygg lärmiljö och allas lärares kompetenshöjande utbildningar beskrivs inte inom enskilda ämnesdelar
	Mål, kompetenser och kunskapskriterier för åk 5-6 Under centralt innehåll för åk 5-6 "Uppväxt och utveckling" står det om "personlig integritet" och "sexualkunskap" men det saknas under undervisningsmål och lärandemål. Vi rekommenderar att det tilläggs ett undervisningsmål: "Handleda eleven att utveckla grundläggande förståelse för personlig integritet, sexualkunskap, trakasserier (speciellt online) och vad en elev ska göra om något har hänt"		Beaktas	Ändras enligt förslag
	Vi välkomnar undervisningsmål om att "Handleda eleven att utveckla grundläggande förståelse för normer och värderingar och jämlikhet kopplat till HBTQIA+." Med tanke på alla barns lika rättigheter och läroämnets mål att bidra till att främja jämlikhet, jämställdhet och gemenskap samt lyfta värdet av mångfald rekommenderar vi att det tydliggörs under kriterier för vitsord att alla elever kan något om HBTQIA+-frågor, också med vitsord 5.		Beaktas	Ändras enligt förslag
	Mål, kompetenser och kunskapskriterier för åk 7-9 Det står att elevens aktivitet och deltagande vid genomgångar och diskussioner kan påverka bedömningen både höjande och sänkande. Vi rekommenderar att det tydliggörs att "Lärare		Noteras	Ingår i allmänna delens kapitel om skolans uppdrag och värdegrund.

	använder metoder som säkerställer att alla har möjligheten att delta på ett tryggt sätt.”			
	Under mål för åk 7-9 “Uppväxt och utveckling” står det att “Eleven utvecklar förståelse för personlig integritet och utveckla kunskaper om sexualbrott och sexuella rättigheter.” Vi rekommenderar att det tydliggörs i kriterierna att “kunskap om vad är samtycke, våld i unga relationer, vad som är brottsligt samt var får en hjälp om något har hänt eller hen har varit med i något som kan vara brott är vardagskompetenser som varje elev har rätt att få samma förståelse för.” För att förebygga brott som unga begår eller blir offer för är det viktigt att alla elever får information om vad som är brottsligt. Alla elever ska veta vad samtycke är, också med vitsord 5.		Beaktas delvis	Samtycke tillagt
	Ett tema under “Hållbar livsstil” när det gäller beroende och rusmedel är att “våga säga nej” när det gäller beroende och rusmedel. Vi rekommenderar att det tydliggörs i undervisningsoch lärandemål att “Alla elever får träna att säga nej och speciellt att ta emot ett nej från andra, träna hur en är schysst mot andra från början”.		Noteras	
	Kompletterande kommentarer: Rädda Barnen vill påminna om att FN:s barnrättskommitté tidigare uttryckt oro över de svårigheter som barn i sårbara situationer påträffar i utbildningssystemet och rekommenderat att Finland ska öka lärarnas kunskaper om olika kulturer och om svårigheter som barnen möter samt inkludera minoriteternas rättigheter i skolornas läroplaner.1 Ålands landskapsregering har i finska statens rapport till barnrättskommittén (2019) lovat att beakta rekommendationerna i landskapsregeringens revidering av läroplanen. 2		Noteras	Skrivning tillagd i allmänna delen med hänvisning till integrationslagen, vilken ålägger kommunen att tillse att all personal har tillräcklig kompetens inom integrationsfrågor
	Skolan har en viktig roll för att säkerställa att alla barn och ungdomar på Åland får tillgång till information som rör hälsa, välbefinnande, sexualitet, relationer och sina rättigheter. Det är viktigt att skolorna och lärare i hälsokunskap fäster särskild uppmärksamhet vid utsatta barn och ungas ställning och rättigheter:		Noteras	
	HLBTQIA+-barn och ungdomar Enligt barnrättskommitté ska staterna vidta verkningfulla åtgärder för att skydda alla ungdomar som är homosexuella, bisexuella, transgender eller intersex från alla former av våld, diskriminering och mobbning genom att öka allmänhetens medvetenhet och genomföra åtgärder		Noteras	

	<p>till skydd och stöd.3 Lärare behöver kunskap om HLBTQIA+- ungdomarnas hälsa och aktuella frågor för att kunna genomföra utbildning på ett inkluderande, normkritiskt och tryggt sätt. Det är viktigt att lyssna på ungdomar och ta del av deras behov och önskemål när det gäller hälsofrågor och undervisningen om välmående, uppväxt och utvecklig och hållbar livsstil. Vi vill lyfta fram kommentarer från ungdomar på Regnbågsfika (augusti 2020) om HBTQIAfrågor i skolan. Enligt deltagare är det viktigt att alla unga får information i skolan om HBTQIA-frågor i tidig ålder: "Det är mer förvirrande om man inte vet vad som händer. Många har föräldrar som är homofober och transfober. Dom som inte vill lära barnen om HBTQIA." "Då kan en istället för att oroa sig att en gillar en tjej, oroa sig för läxorna istället. "</p>			
	<p>Placerade barn och ungdomar och barn i utsatta livssituationer Placerade barns och ungdomars välbefinnande och hälsa skiljer sig i många avseenden i jämförelse med andra barn och skolans roll är speciellt viktigt för dem. Enligt undersökningen Hälsa i skolan i 2019 var barn och unga som av barnskyddet placerats att bo utanför sitt hem i Finland mer missnöjda med sina liv.4 De placerade barnen och unga upplevde vanligare att deras hälsotillstånd var medelmåttigt eller dåligt och att de hade problem relaterade till psykiskt välbefinnande. Placerade barn och ungdomar hade betydligt fler upplevelser av ensamhet och mobbning än andra jämnåriga.</p>		<p>Noteras</p>	
	<p>Våldsupplevelser var anmärkningsvärt mycket vanligare bland placerade unga än bland andra. Var fjärde placerad ung (22 - 26%) har upplevt fysisk försummelse (omsorgsbrist) under sitt liv. Det här att jämföra med 2% av de unga som bor på annat sätt. Fler än var fjärde (29%) av de placerade unga i årskurs 8 och 9 inom den grundläggande utbildningen hade upplevt sexuellt våld under det senaste året och var femte (19 - 21%) på andra stadiet. De placerade unga uppgav också erfarenhet av psykiskt eller fysiskt våld från förälder eller andra vuxna som har hand om den unga i en helt annan omfattning än barn som bor på annat sätt. En tredjedel (33%) av de placerade unga i årskurs 8 och 9 uppgav att de hade upplevt fysiskt våld och mer än hälften (51%) att de upplevt psykiskt våld av förälder eller andra omsorgspersoner under det senaste året.</p>		<p>Noteras</p>	

	Att följa en hälsosam livsstil var mindre vanligt och flera resultat visar på ett högre riskbeteende än hos barn och unga som bor på annat sätt. Nästan hälften av placerade ungdomar i högstadieåldern (åk 8–9) har haft samlag (med andra ungdomar är antalet 18%), att använda preventivmedel var mindre vanligt och nästan 30% har upplevt sexuellt våld under det senaste året (andra ungdomar 7%). Användningen av rusmedel var också betydligt vanligare hos placerade ungdomar. En femtedel (20 - 23%) av de placerade unga uppgav att de upplevt negativa konsekvenser av att föräldrar druckit för mycket. Av de unga som bor på annat sätt var siffran betydligt lägre, 5 - 6%.		Noteras	
	Hälsa i skolan undersökningen visar att även om det inom gruppen placerade barn också finns en tydlig skillnad mellan barn och unga som bor i familjehem och de som bor på institution så tillhör de alla en ur många aspekter särskilt utsatt målgrupp. Rädda Barnen vill också lyfta fram barn som är anhöriga till förälder med psykisk ohälsa eller missbruk samt barn vars föräldrar separerat. För att främja kunskap som stöder dessa elevernas hälsa, välbefinnande och trygghet är det viktigt att alla får veta att de inte är ensam, inte bär skuld för det som händer och har rätt att må bra trots att föräldern är sjuk eller föräldrarna i konflikt.		Noteras	
	Barn och unga med funktionsnedsättning Genom vår verksamhet och diskussioner med barn och ungdomar har vi märkt att det finns väldigt tydligt behov av information om sexualitet, kroppslig integritet, sexuella rättigheter och skyldigheter bland barn med intellektuell funktionsnedsättning. Alla barn med funktionsvariationer på Åland, de som deltar i den kommunala undervisningen och de som deltar i träningsundervisningen har rätt att få information som rör hälsa, välbefinnande, sexualitet och relationer. Skolan har också en viktig möjlighet att öka det allmänna medvetandet om att sexuella rättigheter hör till alla oavsett funktionsvariation.		Noteras	
	Inflyttade barn och ungdomar För material gällande inflyttade/nyanlända ungdomar och frågor om hälsa, sexualitet och relationer rekommenderar vi t.ex. boken Youmo i praktiken (MUCF, 2020): https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/youmo2020.pdf Vidareutbildning om inflyttade ungdomar och deras behov är viktigt för hela		Noteras	

	skolpersonalen, och i detta sammanhang speciellt för lärare som har ansvar över förberedande undervisning och hälsokunskap. Det borde också finnas en tydlig plan för att säkerställa att elever i förberedande undervisning får all information som jämnåriga på Åland har fått i läroämnena hälsokunskap och omgivningskunskap, på ett inkluderande och normmedvetet sätt.			
	Implementering I Rädda Barnens samarbetsprojekt #prataomporr med Fältarna på Åland ser vi ett behov av fortbildning för skolor och professionella när det gäller sexualbrott och porrens påverkan på barn och unga. Syftet med projektet är att fler ska börja prata om att sex och porr är helt olika saker.		Noteras	
	Under riktlinjer och arbetsupplägg för både åk 5-6 och åk 7-9 står det att "Studiebesök och samarbete med olika aktörer i samhället uppmuntras." Vi vill påminna att projektet #prataomporr samt t.ex. preventivmedelsmottagningen är viktiga samarbetspartners i hälsokunskap.		Noteras	
	Rädda Barnen finns som resurs i arbetet med barnkonventionen och dess implementering på Åland. Rädda Barnen också arbetar med målgruppen barn som är anhöriga till sjuka vuxna och kan bistå med kunskap.		Noteras	
Regnbågsfyren	HBTQIA rör inte bara normer utan också fakta , vi saknar kravet på att lära ut och att förstå begrepp, som olika aspekter av kön (biologiskt kön, juridiskt kön, könsidentitet och könsuttryck), trans/cis, icke-binär/binär, interkönad osv. I den förra läroplanen saknade vi särskilt denna bit, där var sexualiteter bättre specificerat, men kapitlet om identitet kopplat till kön fanns ej med. Vi ser att det skulle behöva förtydligas ytterligare i den nya läroplanen även om det kan anses ingå genom att T, Q och I är med iHBTQIA+, så ser vi att det är stor risk att grundläggande kunskap inte lärs ut. Det ska inte vara upp till var och en att uppfinna hjulet angående kön, könsidentitet, trans osv!		Beaktas delvis	Mål omformulerat
	Vidare sticker vi ut huvudet och säger att vi vill att fertilitetsförståelse ska vara med, tex på sidan 9, under "Uppväxt och utveckling" (fertilitetsförståelse = helhetssyn på hälsa och fertilitet, när en kan bli gravid och inte, menscykeln, förebyggande av hormonell obalans som PMS, mensvärk, cystor, pcos, endometriosis osv, kort sagt att lära känna sin kropp för att få möjlighet ta hand		Noteras	Läroplanen kan inte vara ett läromedel som ger ett så detaljerat innehåll. Ämnesdelen förutsätter att lärare uppdaterar sin

	om den på bästa sätt). Kanske fertilitetsförståelse borde vara med tex bland "Kriterier för vitsordet 5 vid slutet av åk 9", där det nu står "Eleven har grundläggande kunskaper om könssjukdomar och preventivmedel."? Som det står nu känns det bakvänt.			kunskap och professionalitet för att ta upp relevant innehåll
	Vi saknar också information om att familjebildning ska tas upp. Vi tänker då snarast på samkönade par och ensamstående personer . Möjligheter och lagstiftning ändras ju, men det råder ett kunskapsglapp även hos vuxna gällande detta, och att prata om det i skolan, och sprida kunskap om hur en kan gå till väga och vart en kan vända sig behövs.		Noteras	Ingår i ämnet samhällskunskap
	Ordet samtycke kunde gott vara med i uppräknigen redan på sidan 9, under "Uppväxt och utveckling". Vid målen reagerade vi på att förståelse för samtycke krävs för 10 i sexualkunskapen. Det borde bli underkänt om en inte förstår samtycke, samt att man borde ha kunskap att respektera ett nej, inte bara känna till att man har rätt att säga nej .		Noteras	Tillagt
	Vi anser att meningen "Handleda eleven att utveckla förståelse för personlig integritet och utveckla kunskaper om sexualbrott och sexuella rättigheter" borde struktureras om så att sexuella rättigheter kommer före sexualbrott.		Beaktas	Ändras enligt förslag
	Under rubriken "Hållbar livsstil" på sidan 10 uppmärksammar vi ordet beroende , och vi vill här gärna lyfta den polarisering vi sett bland unga (och vuxna) på senare tid, alltså att en del knappt rör sig alls och andra övertränar (och kanske också äter minimalt eller näringsfattigt), med tex utebliven mens som följd. Utebliven mens hyllas av vissa som något positivt, ett tecken på att en "lyckats", mens ses som onödigt och besvärligt. Vi hänvisar i och med det igen till ordet fertilitetsförståelse, fertilitet som en viktig hälsovariabel (oavsett om en person önskar bli gravid eller inte), och önskar att det tas med i läroplanen. Vi ser att denna problematik kan vara särskilt svår att komma åt, då en person		Noteras	

	<p>som är beroende av träning/övertränar kan få mycket positiv respons då hen uppfyller normen. Också här kan normkritiken vara ett bra redskap; hur ser det ut och vad blir följderna när någon blir beroende av något utanför den sociala normen (tex droger), och hur blir det när någon utvecklar ett beroende av något som annars ses som positivt (träning, arbete)? Hur ser normen ut gällande alkohol, tobak, spel?</p>			
	<p>Ordet medberoende önskar vi också att tas med, redan i årskurs 5-6, med fördjupning i årskurs 7-9. Överlag är vår uppfattning att information kommer för sent; barnen behöver få information om pubertet, mens, könsidentitet, sexualiteter osv senast i åk 4! Det är den vanligaste feedback vi fått av både elever och personal när vi varit ute i skolor. Att komma dragande med info om tex HBTQIA först på vårterminen i åk 9 är helt förkastligt, då har de ju gått igenom hela grundskolan utan den så viktiga och grundläggande kunskapen! Viktigt med info i tidigt skede, preventivt så att säga, också när nya gruppsammansättningar görs, tex i årskurs 7 när ungdomar från olika skolor/klasser slås ihop. Vår uppfattning är det det då finns bäst möjlighet att nå fram med fakta och kunskap, när gruppsammansättningen är "lucker", jämfört med när rollerna i gruppen cementerats under flera år.</p>		Noteras	Hälsokunskap har satts in i åk 5-6 för att det behöver finnas utrymme för att diskutera de här frågorna i ett tidigare skede
	<p>Vi vill också påminna om olämpligheten att dela upp grupper efter kön, och vikten av att inte köna varken personer eller kroppar, att inte anta utan hellre ha en standard att fråga. Utgå inte från normen och kom ihåg att det tex inte bara är tjejer som menstruerar. Förutom kommunikation i klassrummet/lärandesituation är det också viktigt att beakta detta i informationsmaterial och lokaler tex gällande toaletter, det ska finnas sopkorgar inne på alla toaletter. Vi ser helst att toaletterna inte är könade.</p>		Noteras	
Strandnäs Hem och Skola r.f.	<p>Hälsa är ett komplext fenomen som består av flera olika delfaktorer. Olika faktorer inverkar på varandra och kan även samverka med varandra. De kan även inverka direkt eller indirekt, positivt eller negativt. Ämnet skall därför främja kunskap som stödjer hälsa, välbefinnande och trygghet.</p>		Noteras	

	Målet för undervisningen skall vara att eleverna ska kunna främja sin egen och omgivningens hälsa och trygghet. Skolorna har då en central roll i att utveckla denna hälsokompetens. I en skolkontext byggs hälsokunskapen upp av fem övergripande delområden. Dessa är hälsorelaterad kunskap, praktiska färdigheter, kritiskt tänkande, självkännedom och etiskt ansvar. Det framgår tydligt i utkastet och det följer också samma linje som utbildningsstyrelsen i Finland satt.			
	Det centrala i hälsokunskap skall vara att väcka en nyfiken och ifrågasättande inställning hos eleverna och att på olika sätt öva på att bearbeta kunskap. Ämnet skall utmana eleven att granska hälsa, trygghet, främjande av hälsa och förebyggande av sjukdomar samt andra därtill hörande fenomen som mångsidiga helheter ur såväl individens som ur gemenskapens, samhällets och den globala världens perspektiv.		Noteras	
Ålands handikappförbund	Tyvär har Ålands handikappförbunds styrelse inte formellt hunnit behandla utlåtandet, och därför lämnas synpunkter från förbundets arbetsgrupp för påverkansarbete in istället. I gruppens arbete med utlåtandet har föreningarna Reseda, Autismspektrumföreningen, Vårt hjärta och Ålands Synskadade bidragit med kommentarer.		Noteras	
	Förbundet hänvisar till det utlåtandet daterat 1.6.2020 gällande läroplanen för grundskolan som vi tidigare har lämnat in. I utlåtandet tog förbundet bland annat upp följande, vilket vi nu saknar i ämnesdelen hälsokunskap: Förutom allmän första hjälp borde alla elever i grundskolorna få utbildning av en utbildad instruktör i hjärt-lungräddning med övningshjärtstartare.		Noteras	Omfattas av första hjälp, som nämns i åk 5-6 och 7-9
	Eftersom många unga idag mår dåligt borde en kurs i psykisk första hjälp ingå i läroplanen för grundskolan.		Noteras	Psykiskt välmående lyfts genomgående i hela ämnesdelen

	Sexualkunskap baserad på respekt, individuella förutsättningar och jämlikhet		Noteras	Samtycke, respekt och känslor och relationer tillagt
	I utkastet till ämnesdelen hälsokunskap nämns att undervisningen ska ha ett normkritiskt förhållningssätt, men förbundet saknar en bredare definition av normkritiskt tänkande i undervisningsmålen. Nu nämns endast HBTQIA+, men förbundet ser att ett normkritiskt förhållningssätt också omfattar exempelvis funktionsnedsättningar. Vi tycker också att ordet empati borde nämnas som ett undervisningsmål i denna ämnesdel.		Noteras	Normkritiskt förhållningssätt nämns i syfte och övergripande syfte omfattar all undervisning i ämnet. Normkritiskt förhållningssätt beskrivs närmare i allmänna delen.
Ålands Ombudsmannamyndighet	Syftet med hälsokunskap är att främja kunskap som stödjer elevens hälsa, välbefinnande och trygghet. Genom hälsokunskap utvecklas elevens kognitiva, sociala, fysiska, emotionella, funktionella och etiska färdigheter. Utgångspunkt är gemenskap, respekt för livet och andra människor och ett värdigt liv i enlighet med de mänskliga rättigheterna. Undervisningen ska ha ett normkritiskt förhållningssätt och bidra till att främja jämlikhet, jämställdhet och gemenskap samt lyfta värdet av mångfald		Noteras	
	Hälsokunskap ingår i omgivningskunskap i årskurserna 1-4 och som ett eget läroämne i årskurserna 5-9. Slutbedömning görs i slutet av årskurs 6 samt vid slutet av årskurs 9 och timfördelningen framgår i läroplanens allmänna del. Undervisnings- och lärandemålen för hälsokunskap i åk 5-6 samt 7-9 är grupperade under följande områden: fysiskt, psykiskt och socialt välmående, uppväxt och utveckling, samt hållbar livsstil. Många aspekter behandlas under respektive område, följande har direkt koppling till ÅOM:S verksamhetsområden: jämlikhet och delaktighet, faktorer som påverkar psykisk hälsa och sätt att främja densamma, HBTQIA+, sexualitet, sexualbrott, sexuella rättigheter och porr.		Noteras	
	Med tanke på utvecklingen av ungas psykiska hälsa är det viktigt att det bland lärandemålen i hälsokunskapen för åk 7-9 återfinns att lära sig reflektera över sociala relationer, stress och krav mm och dess påverkan på psykiskt välmående, samt hur man kan stödja utvecklingen av psykisk hälsa. Eventuellt kunde detta		Noteras	

	<p>utvecklas mer ingående även för läroplanen för åk 5-6. Delaktighet och känslan av sammanhang är viktig för hälsa och man kunde utforska integrering av skolans elevvårds- och anti-mobbningsarbete i hälsokunskapen.</p>			
	<p>Det finns skäl att elever åtminstone informeras om minderårigas rättigheter inom socialvården (Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 10 §) och hälso- och sjukvården (lag om patientens ställning och rättigheter 7§). De flesta elever har varit, eller är patienter och klienter, och det är viktigt att de ges möjlighet till att få ta del av att de har rättigheter som minderåriga. Övrig rättighetslagstiftning inom social- och hälsovård är även relevant för minderåriga elever att få ta del av, då de flesta rättigheter berör dem. Det kunde vara del av hälsokunskapen eller annat lämpligt läroämne.</p>		<p>Noteras</p>	<p>Lag, skyldigheter och rättigheter behandlas närmare inom läroämnet samhällskunskap</p>
	<p>Vad är viktigt utifrån barnens perspektiv? Ålands ombudsmannamyndighet har under 2019–2020 i samarbete med Rädda Barnen på Åland möjliggjort för en delegation med tio åländska ungdomar i åldern 12–17 år att delta i ett samnordiskt projekt för att ta fram en nordisk barnresolution. Resolutionen omfattar rekommendationer till beslutsfattare för att göra Norden till den bästa platsen i världen att växa upp i. Rekommendationerna fokuserar på vad som bör göras inom familj, skola, fritid och samhälle för att säkerställa att alla barn och ungdomar är medvetna om sina rättigheter i enlighet med barnkonventionen, att alla barn och ungdomar involveras på ett meningsfullt sätt i alla frågor som rör dem, samt att alla barn och ungdomar inkluderas och är en del av en gemenskap för att öka välmående. I enlighet med Ålands ombudsmannamyndighets uppdrag att förmedla barn och ungdomars synpunkter till beslutsfattare, listas här resolutionens rekommendationer med direkt bäring på förslaget till läroplan för hälsokunskap: [barnen och ungdomarna] rekommenderar:</p> <p>-I skolan behöver barn och lärare prata mer om mobbning och hitta sätt att förhindra den.</p>		<p>Noteras</p>	<p>I ämnet omgivningskunskap åk 1-4 behandlas mobbning och förebyggande arbete mer ingående. I allmänna delen</p>

				nämns kravet på anti-mobbningsplan och att alla elever har rätt att vara delaktiga i framtagande av den.
	-Medvetenheten om psykisk ohälsa bör vara större för att förhindra stigmatisering i samhället. Medvetenhet om psykisk ohälsa bör ingå i den nationella läroplanen och det bör bli lättare och normalt för barn att få hjälp att hantera problem med psykisk ohälsa. Resolutionen i sin helhet finns att tillgå bland annat på www.ombudsman.ax .		Noteras	Psykiskt välmående lyfts genomgående i hela ämnesdelen